

ΑΠΟ ΤΟΝ HOMO ECONOMICUS ΣΤΟΝ HOMO SOCIOLOGICUS: Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ 2000

ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
Λέκτορα ΑΒΣΘ - Δρ Κοινωνιολογίας

Το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα της παγκόσμιας κοινότητας στο κατώφλι του 2000 είναι μία δέσμη πολλαπλών κρίσεων (όπως η ενεργειακή, η οικολογική, η νομισματική, η επισιτιστική, η ανεργία, ο πληθωρισμός...)· κρίσεις που έχουν επιστημονικά αναλυθεί χάρη στην οικονομική επιστήμη, που απαιτούν αγωνιωδώς επίλυση και που για τον τρόπο αντιμετώπισής τους οι κοινωνικές ελπίδες στρέφονται προς την επιστήμη αυτή.

Τι όμως έχει επικρατήσει να θεωρείται οικονομική επιστήμη, πέρα από τις πολλαπλές θεωρίες και σχολές (που είναι εξάλλου χαρακτηριστικό όλων των κοινωνικών επιστημών); Κυριαρχεί κι εδώ η γνώμη (άσχετα με τις διαφορές επιμέρους αντιλήψεις), ότι είναι επιστημονικό το τεχνικό (ή κατ' άλλους αντικειμενικό λεγόμενο) μέρος: δηλαδή εν ολίγοις, οι διάφοροι νόμοι (από το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης ως το νόμο της νομισματικής κυκλοφορίας ...)· και παρόλο που πάρα πολλοί σύγχρονοι οικονομολόγοι έχουν απορρίψει το σχήμα του homo economicus (του ιδεότυπου δηλαδή του υποτιθέμενου οικονομικά σκεπτόμενου ανθρώπου, με την τυπική ορθολογική δράση, με βασικό μέλημα το κέρδος...), εξακολουθούν ουσιαστικά να το χρησιμοποιούν τουλάχιστον μέσα στα πλαίσια του τεχνοκρατικού ορθολογισμού (της κυρίαρχης δηλαδή μορφής επιστημονικότητας του σήμερα). Κάθε φορά που οι Οικονομολόγοι χρειάζονται να πείσουν για την «επιστημονικότητα» του Κλάδου τους, προβάλλουν αυτό ακριβώς το «τεχνικό» μέρος: τελείως ενδεικτικά, αναφέρω (επειδή είναι πρόσφατο, επίκαιρο, χαρακτηριστικό και εύγλωττο...) μέρος κειμένου που εξέδωσε το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας: το κείμενο αυτό αναφέρει μεταξύ άλλων:

«Στα κέντρα προγραμματισμού και λήψης αποφάσεων για την οικονομική ανάπτυξη και πορεία της χώρας, η οικονομική σκέψη και οι οικονομικοί επιστήμονες παραγνωρίζονται ή παραγκωνίζονται με

επικίνδυνες συνέπειες... η ρύθμιση του οικονομολογικού επαγγέλματος και η κατοχύρωσή του δεν αποτελεί μόνο κλαδικό αίτημα, είναι και κρίσιμο ζήτημα κοινωνικής σημασίας... τα φαινόμενα της συγκυριακής και απρογραμματίστης ανάπτυξης είναι καιρός να ξεπεραστούν. Η οικονομία πρέπει να λειτουργήσει στη βάση οικονομικών νόμων και κανόνων...».

Τίθεται βέβαια, σ' αυτό το σημείο, εύλογο το ερώτημα: νόμων και κανόνων ναι, αλλά στα πλαίσια ποιας θεωρίας; Γίνεται αντιληπτό ότι προβάλλεται ακριβώς το μέρος που θεωρείται (κατά τα γενικά — κοινωνικά — παραδεκτά) «επιστημονικότερο» (το ποσοτικό ή το μαθηματικό...), αφού δεν έχει ακόμα ξεπεραστεί η κλασική άποψη περί «επιστημονικότητας» (έτσι, το ποσοτικό συνεχίζει να λειτουργεί σε βάρος του ποιοτικού, το σχήμα σε βάρος της ουσίας). Η επιστημονική επικάλυψη της υποτιθέμενης αντικειμενικής ποσοτικοποίησης χρησιμοποιείται κοινωνικά. Το σχήμα του *homo economicus* ενέπνευσε τη σύγχρονη οικονομική οργάνωση. Το σχήμα (παρόλο που δεν έχει επίσημα διατυπωθεί) του *homo sociologicus* τείνει να το αντικαταστήσει στην «έμπνευση» της σύγχρονης πολιτικής οργάνωσης: η διαφορά είναι βαθμίδα, αφού η ίδια λογική εμπνέει και τα δύο σχήματα: πρόκειται για τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, της χρήσης δηλαδή των κοινωνικών επιστημών από τη σύγχρονη κοινωνία, σαν επικάλυψη, χωρίς ουσιαστική επιρροή. Είναι ταυτόχρονα μια βασική ένδειξη της ανεπάρκειας των κοινωνικών επιστημών, της βραδυπορίας τους σε σχέση με την ταχύρρυθμη ανάπτυξη της τεχνολογίας. Όπως έλεγε χαρακτηριστικά, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70, ο G. Friedmann, η κοινωνία είναι υποανάπτυκτη σε σχέση με την τεχνολογία (με τα τεχνικά μέσα δηλαδή που έχει στη διάθεσή της) και η μόνη λύση είναι η πραγματική ανάπτυξη της κοινωνικής επιστήμης, που να μπορεί να προπορεύεται της τεχνολογίας ώστε μόνο να την χρησιμοποιεί...

Για μια τέτοια ανάπτυξη, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι ο επιστημονικός λόγος του χθες με την ξεπερασμένη του «επιστημονικότητα» (με τον οποίο δυστυχώς προσπαθούν ακόμα να εκφραστούν οι κοινωνικές επιστήμες, με αποτέλεσμα την αντιφατικότητα και την ανεπάρκεια...) δεν μπορεί να ανταποκριθεί στη σύγχρονη πραγματικότητα — στην πρόκληση του 2000... Για μια σωστή ανάλυση της σύγχρονης κοινωνίας, πρέπει να γίνει ένας εκ νέου ορισμός της κοινωνικής επιστήμης: που θα έχει χώρο για έννοιες όπως η έμπνευση, η ηθική, ή η φαντασία, έννοιες που η λογική των δύο τελευταίων αιώνων είχε σαφώς διαχωρίσει από το πεδίο της. Μια κοινωνική επιστήμη που θα ήταν: ανθρωποκεντρική, όμως χωρίς ιστορικό ντετερμινισμό ή έστω και αστικό ανθρωπισμό, ηθική, χωρίς μεταφυσικές προκαταλήψεις ή θρησκευτικές ενοράσεις...

Μπροστά στην πρόκληση του 2000, η κοινωνική επιλογή είναι καθοριστική· σύμφωνα με τις απαιτήσεις του σήμερα, η κοινωνική επιλογή θα έπρεπε να ακολουθήσει την κατάλληλη κοινωνική ανάλυση· και για μια σωστή σύγχρονη κοινωνική ανάλυση, οι κοινωνικές επιστήμες, όπως τις ξέρουμε, δεν επαρκούν· πρέπει επειγόντως να οριστεί εκ νέου η μεθοδολογία τους.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, ο ρόλος των οικονομικών σχολών μπορεί να είναι προσδιοριστικός· αφού από τον εκ νέου ορισμό της κοινωνικής επιστήμης και την εξαρτώμενη νέα πορεία του οικονομικού στοιχείου της κοινωνίας, θα εξαρτηθούν τα πάντα: Αν δηλαδή, τελικά, η οικονομία θα μπορέσει να δώσει λύση ουσιαστική στις αλλεπάλληλες «κρίσεις» που αναφέραμε και που μαστίζουν τη σύγχρονη κοινωνική οργάνωση, ή οι λύσεις θα εξακολουθούν να δίνονται στα πλαίσια μιας περιορισμένης (και ανεπαρκούς...) οικονομοτεχνικής...